

GENTSE REVOLUTIONNAIRE FIGUREN

Naar aanleiding van het artikel "Republiek en symboliek" mocht ik van de Heer Fernand Leleux, dokter in de geschiedenis aan de universiteit van Besançon een brief ontvangen waarin hij schreef zeer geïnteresseerd het artikel gelezen te hebben, maar wat leuker was, hij stuurde mij een door hem zelf geschreven boekje van 36 blz. met als titel : "Figures révolutionnaires gantoises". De heer Leleux was in 1946 Vice-Consul van Frankrijk te Gent (op het Arteveldeplein) en is zich daardoor aan onze gemeenschappelijke geschiedenis en in het bijzonder aan deze van Gent gaan interesseren. Hij is de auteur van verscheidene werken waarvan de meesten zich in de universiteitsbibliotheek bevinden.

- LIÉVIN BAUWENS, Spéculateur. uittreksel uit La Revue belge de philologie et d'Histoire, 1971, U5465.
- LIÉVIN BAUWENS, (2 ex.) uittreksel uit La Biographie nationale flamande, uitgegeven te Tongeren.
- JEANNE-THÉRÈSE VAN PETEGEM, MÈRE DE LIÉVIN BAUWENS. Les Cahiers de la Biloque, mei-juni 1977.
- LES DERNIERS JOURS DE LIÉVIN BAUWENS. Les Cahiers de la Biloque april-mei 1964, U5466.
- LA LÉGION D'HONNEUR DE LIÉVIN BAUWENS. La Cohorte. Bulletin de la Société d'Entraide des Membres de l'Ordre national de la Légion d'Honneur, april 1972.
- A L'AUBE DU CAPITALISME ET DE LA RÉVOLUTION INDUSTRIELLE. LA STRATÉGIE DE LIÉVIN BAUWENS. Revue Industrielle. sept. 1965.
- CHARLES VAN HULTHEM. GELETTERDE EN GROOTMOEDIGE POLITIEKER. Teksten en Documenten. 1964, U5467.
- C.J.M. LAMBRECHTS. Uittreksel uit Limburg 1971.
- UN OFFICIER MUNICIPAL RÉVOLUTIONNAIRE À BRUXELLES. CHARLES LAMBRECHTS. Bulletin van het Gemeentekrediet van België, juli 1973.
- LIÉVIN BAUWENS, MAIRE DE GAND, Uittreksel uit bulletin van het Gemeentekrediet van België. 1963, G.24074(1) (kan enkel ter plaatse in de bibl. geraadpleegd worden.)

Binnen enkele weken verschijnt van hem een boek over de Brusselse revolutionair Charles Lambrechts. Toen ik hem vroeg "FIGURES REVOLUTIONNAIRES GANTOISES" te mogen vertalen schreef hij : "Il va de soi que j'en autorise la traduction dans la revue bi-mestrielle "Ghendtsche Tydinghen". Dr. Leleux heeft zich ten andere geabonneerd op ons tijdschrift. Laten wij hem nu echter zelf aan het woord :

GENTSE REVOLUTIONAIRE FIGUREN

Constant Hopsomere, Bernard Van Wambeke, Jacques Guillaume Meyer, Maxime de Caigny, Charles de Graeve, Jean Graham, Charles Van Hulthem, zoveel Gentse personaliteiten wiens naam vandaag bijna totaal in de vergetelheid geraakt zijn. Nochtans hebben zij tijdens de Brabantse omwenteling en de Franse overheersing een vooraanstaande rol gespeeld zowel op politiek als op administratief gebied. De stem van enkelen heeft zelfs weerklonken op de tribune van de Conventie, de "Conseil des Anciens", (1), de "Conseil des Cinq-Cents" (2) en het "Tribunat" (3). De geschiedenisboeken gaan volledig aan hen voorbij alhoewel zij de loop der geschiedenis zowel op lokaal als nationaal vlak beïnvloed hebben en er zelfs blijvend hun stempel op hebben gedrukt. Denken wij hier speciaal aan Charles Van Hulthem, bij de Gentenaren nog bekend door de gelijknamige straat (4), dank zij wiens tussenkomsten heel wat kostbaarheden en kunstvoorwerpen van de vernieling gespaard zijn gebleven. Laten wij hier vooral zijn rol in herinnering brengen bij het vrijwaren van de kostbare "Réserve précieuse" van de Koninklijke Bibliotheek.

Zij hadden heel wat gemeen maar hadden soms ook heel verschillende zienswijzen en standpunten. Niet zozeer over de revolutionaire principes, waar zij allen vurige aanhangers van waren, maar over de wijze waarop zij in het dagelijkse leven dienden omgezet te worden.

Toen in november 1792 de Franse troepen onder het bevel van La Bourdonnaye Gent binnentrokken, was De Graeve 54 jaar, Graham 42, Hopsomere 38 en Meyer 36. Van Wambeke en Van Hulthem waren beide 26 jaar. Men bevindt zich hier dus niet in tegenwoordigheid van een stel jonge heethoofden die zich hals over kop op de nieuwe idealen stortten, maar wel degelijk van overtuigde, principiële en natuurlijke tegenstanders van het Ancien Régime. De meesten onder hen waren door hun leeftijd, hun opvoeding, hun beroep of hun sociale status in de stad niet onwetend over de risico's die inherent waren aan hun stellingname en het gevaar dat de stad en zichzelf daarbij konden lopen.

Bijna allen hadden een religieuze opvoeding genoten, aangezien er vóór 1777 geen andere onderwijsinstellingen bestonden. Zij liepen school bij de Jezuïeten, de Augustijnen, de Recolletten of de Bernardijnen. Van Hulthem en Van Wambeke hebben zelfs nog de Theresiaanse Colleges (5) bezocht die hier door keizerin Maria-Theresia om politieke redenen in de Oostenrijkse Nederlanden opgericht waren. Zij moesten zagezegd het gat opvullen dat ontstaan was door het afschaffen van de Jezuïetenorde. De meesten hadden gestudeerd aan de katholieke universiteit te Leuven waar ze de licentiaatstitel in de rechten behaalden, behalve weer Van Hulthem die, in nogal verdachte omstandigheden deze titel behaalde aan de universiteit van Reims. Het waren dus allemaal "Mannen der Wet". Eén onder hen, De Graeve, zou zelfs een vooraanstaand jurist worden. Sommigen

Membre du conseil
des Cinq-Cents.

Membre
du Tribunal.

bezaten reeds een gevorderde politieke vorming daar zij te Gent al deel uitmaakten van het Magistraat of zetelden op de schepenbank van de Keure of van Ghedeele. De Graeve was zelfs raadspensionaris bij de Raad van Vlaanderen (6).

Het gaat hier dus over bezadigde, zeer rijke burgers. Dit is het geval bij Hopsomere die een weelderig "hôtel" bewoonde op het Sint-Michielsplein. Een document, dat spijtig genoeg niet gedateerd is en zich in de Nationale Archieven te Parijs bevindt, handelt over "Les habitants du département de l'Escaut qui jouissent d'une fortune considérable" (7), preciseert dat het inkomen van Hopsomere 125.000 livres bedroeg - hij was daarmee de rijkste man van het departement - De Graeve verdiende 40.000 livres, Graham 25.000 livres. Dat is niet het geval voor Van Hulthem maar deze heeft zulkdanige sommen uitgegeven voor de aankoop van waardevolle en zeldzame boeken, dat we mogen veronderstellen dat hij verre van onbemiddeld zal geweest zijn. Meyer van zijn kant was vader van een kroostrijk gezin en had een goed draaiende advocatenpraktijk.

Uiteindelijk waren ze allemaal van Christelijken huize, behalve Van Hulthem. Ze zullen echter allen blijk geven van een overtuigd antiklerika-

lisme. De enen in de “Club des Amis de la Liberté et de l’Égalité” (8), de anderen in hun correspondentie met de Franse overheid. Zij ontpopten zich als papenvreters en monnikenhaters. Maar om een niet te achterhalen reden ontsnapten de bisschoppen aan hun sarcasme. Zij zullen echter nooit de persoon van de paus in vraag stellen. Dit is des te meer verwonderlijk daar zij op de Leuvense universiteit de anti-ultramontaanse (9) ingrepen van Jozef II meegemaakt of gekend hebben. Als oud-Vonckisten (10) zijn zij waarschijnlijk diep ontgoocheld geweest over de rol van de katholieke kerk, waarvan zij zich heel veel voorgesteld hadden, tijdens de Brabantse Omwenteling (11) en die zich tegen hen gekeerd heeft na de triomf van Vander Noot en Van Eupen. In hun binnenste zijn ze echter wél godsgelovig gebleven. Wanneer op uitdrukkelijk bevel van de Franse autoriteiten een nieuw stadsbestuur gevormd werd in 1792 maakten Caigny, Van Wambeke en Graham er reeds deel van uit. Hun eerste daad was zweren dat zij de Christelijke godsdienst zouden verbieden. Van Hulthem liet bij testament twee broden uitdelen aan de armen van zijn parochie. In welke mate waren zij eerlijk in hun anti-godsdienstige beweringen? Men kan zich de vraag stellen. Zij hebben zich niet verzet tegen de confiscatie en het verkopen van kerkelijke goederen, maar deze beslissingen vielen niet binnen het kader van hun bevoegdheden. Het moet wel gezegd worden dat een vijandige houding tegenover de geestelijkheid omzeggens verplicht was voor ambtenaren en zij die verantwoordelijke functies bekleedden.

Om er later niet meer op terug te hoeven komen wanneer wij stuk voor stuk hun rol zullen onderzoeken tijdens de Franse overheersing, kunnen we alvast zeggen dat geen enkele van hen kan beschuldigd worden van opportunisme. Natuurlijk hebben sommigen, zoals Van Hulthem van de geboden gelegenheid gebruik gemaakt om hun artistieke en juridische idealen door te drukken. Zelfverrijking kan hen echter zeker niet aangewreven worden. Hun revolutionaire ideeën zijn geëvolueerd samen met de langzame aanpassing van de instellingen aan het veranderend politiek klimaat. Vergeten wij niet dat, wanneer wij over hen een oordeel willen vellen, van 1775 tot 1830, sommigen onder 11 verschillende politieke regimes geleefd hebben, tijdens dewelke de administratieve structuren van het land bij meerdere gelegenheden totaal zijn omver geworpen, of de mentaliteit en de zeden heel wat geëvolueerd waren, waar de voorouderlijke christelijke godsdienst eerst werd belachelijk gemaakt door de filosofen, daarna werd vervolgd, daarna terug in ere werd hersteld door het concordaat (12), waar door de oorlogen en de troepenbewegingen, mensen die nog nooit te voren hun dorp of streek verlaten hadden, geconfronteerd werden met volkeren en zeden waarvan zij zelfs het bestaan nog niet hadden vermoed. Zij hebben Frankrijk gediend op dezelfde wijze zoals hun voorvaderen dit deden onder het Heilige Roomse Rijk, Spanje, of Oostenrijk, zij de Hollanders zullen dienen en uiteindelijk het jonge België. Het zijn deze mannen

die wij gaan zien ageren in de artikelenreeks die gaat volgen. Geconfronteerd met de nieuwe ideeën, overmoedig of voorzichtig, onstuimig of lauw, pragmatisch of ideologisch, ze schijnen ons bezield door de wens te zoeken naar wat zij denken de ultieme rechtvaardigheid te zijn, het welzijn van de hele mensheid. Leerlingen van Rousseau, lezers van de Encyclopedie, denken zij dat het volk, door het feit dat het goed is, zich niet anders dan goede wetten kan maken. Zij zullen op verscheidene gebieden menige vergissing begaan, maar ze zullen dit gedaan hebben te goeder trouw. Deze goede trouw moet hen dan ook verschonen van de zware fouten die zij zouden gemaakt hebben, daar zij moesten handelen binnen het kader van een onverzoenlijke doctrine.

FERNAND LELEUX
Vertaling en verklarende
nota's Eddy LEVIS

NOTEN

- (1) "Conseil des Anciens" of "Raad der Wijzen" : een van de twee vergaderingen opgericht door de constitutie van het jaar III (1795). De raad telde 250 leden en had tot taak zich uit te spreken over de wetsontwerpen die uitgewerkt waren door "Le Conseil des Cinq-Cents". De "Conseil des Anciens" werd afgeschaft de 18e brumaire van het jaar VIII of 9 november 1799.
- (2) "Conseil des Cinq-Cents" of "Raad der Vijfhonderd". Politieke vergadering samengesteld uit 500 leden, die samen met de "Anciens" de wetgevende macht vormden ingesteld door de constitutie van het jaar III (1795). Deze raad werd eveneens ontbonden de 18e brumaire van het jaar VIII of 9 november 1799.
- (3) "Tribunat" of "Tribunaat", ambt van tribuun. Komt van het Latijn Tribunatus of spreker. Het was een van de twee vergaderingen opgericht door de constitutie van het jaar VIII. Het tribunaat had tot taak de wetsontwerpen te bediscussiëren met de woordvoerders van de regering in tegenwoordigheid van de wetgevende macht, die alleen maar mocht stemmen. Het Tribunaat werd afgeschaft op 16 augustus 1807. (De revolutionaire jaartelling op 1 september 1805)
- (4) Van de Sint-Kwintensberg tot het Prudens van Duyseplein.
- (5) Van Hulthem bezocht slechts 1 jaar dit "Collège Royal".
- (6) Raad van Vlaanderen : opperste gerechtshof.
- (7) ... de inwoners van het Scheldepartement die over een aanzienlijk fortuin beschikken.
- (8) "Club van de Vrienden van Vrijheid en Gelijkheid".
- (9) *tegen* het ultramontanisme. Komt van het Latijn : ultra montes = aan de overkant van de bergen (d.i. de Alpen). Oorspronkelijke geografische aanduiding sedert het midden van de 18e eeuw daarvoor gebruikt. Met het ultramontanisme worden voornamelijk de verdedigers van de pauselijke macht bedoeld, speciaal het primaat en de onfeilbaarheid. In tegenstelling tot de nationaal-kerkelijke stromingen zoals het Franse Galicanisme. De belangrijkste vertegenwoordiger daarvan was paus Pius IX, Lammenais, J. de Maistre en L. Veuillot. Het anti-ultramontanisme aageerde daartegen.

- (10) Vonckisten : Aanhangers van Jan Frans Vonck. Zuidnederlands politicus °29.11.1743 te Baardegem en overleden te Rijsel in 1792. Hij was advocaat en onderging de invloed van de Franse filosofen, vooral van Montesquieu. Hij was een der aanstichters der Brabantse Omwenteling en leider van de liberale democraten. Mede-oprichter van het geheime genootschap "Pro Aris et Focis" (Voor Outer en Heerd; voor kerk en huisgezin). Hij kwam in contact en conflict met Van der Noot. Hij week daarop uit naar Rijsel waar hij de leiding nam van het "Comité révolutionnaire des Belges et Liégeois Unis" (Revolutionaire Commissie der verenigde Belgen en Luikenaars). Hij was leider van de Progressieve Partij en tegenstander van de Statisten. Zij wensten het behoud der Staten (Vlaanderen, Brabant, Luik) met een verstrekkende zeggenschap van de derde stand. Vonckisten waren meestal burgers uit de vrije beroepen en de handel. In maart 1790 begon een ware vervolging der Vonckisten. In 1830 zouden de katholieken nogmaals hetzelfde scenario opvoeren : eerst samen met de liberalen de gezamenlijke vijand bekampen, daarna de liberalen aan de kant zetten.
- (11) Brabantse Omwenteling :
Opstand in de Zuidelijke Nederlanden in 1789. Keizer Jozef II van Oostenrijk wilde als verlicht vorst ook een aantal hervormingen op bestuurlijk, rechterlijk en kerkelijk gebied doorvoeren. Dit stuitte op tegenstand bij de bevolking die door de klerus opgejut werd. Dit leidde tot een opstand o.l.v. Hendrik Van der Noot in samenwerking met de hogergenoemde Vonckisten. De Oostenrijkers werden verslagen en de onafhankelijke "États-Belgiques-Unis" of de "Verenigde Belgische Staten" uitgeroepen. Maar een deel van de opstandigen verzetten zich tegen het volledige herstel der oude toestanden en wensten een onafhankelijke staat, georganiseerd in de zin van de Franse Revolutie. Deze tweedracht maakte het de Oostenrijkers gemakkelijk het verlorene in 1790 te heroveren.
- (12) Concordaat tussen de paus en Napoleon op 15 juli 1801.
-